

KUR'ANSKA PERCEPCIJA PROSPERITETA MUSLIMANA

HISTORIJSKO ISKUSTVO I KRITIČKI OSVRT

Uvod

I ne gubite hrabrost i ne žalostite se; vi ćete pobijediti ako budete pravi vjernici.¹

Svako se okreće prema svojoj Kibli, a vi se potrudite da druge, čineći dobra djela, pretečete! Ma gdje bili, Allah će vas sve sabrati - Allah, zaista, sve može.²

A tebe smo Muhammede kao milost svjetovima poslali.³

Vizija koju Kur'an nudi muslimanima i cijelom čovječanstvu je da budu milost svjetovima. Međutim, sadašnja slika muslimanskog svijeta ne reflektuje sliku koja je kompatibilna sa kur'anskom vizijom. Muslimani su prošli proces dekadence proteklih nekoliko stoljeća što ih je odvratilo od realizacije kur'anske vizije. Takvo stanje implicira pitanje šta su uzro-

¹ Kur'an, 3:139.

² Kur'an, 2:148.

³ Kuran, 21:107.

ci uspjeha i prosperiteta prvih generacija koji su praktično demonstrirali kur'ansku viziju milosti svjetovima. Odgovor na spomenuta pitanja moguće je ponuditi i elaborirati analizom uzroka uspjeha, što je eksplicite i predmet ovog rada.

Naravno, uspjeh ili pad ne ovise samo od ekonomskog faktora već i od moralnog, političkog, socijalnog i demografskog faktora. Ova teorija je u suglasnosti sa kur'anskim ajetom da Allah neće promijeniti stanje jednog naroda sve dok taj narod ne promijeni sebe,⁴ i da se nered pojavio na zemlji onog što ljudi rade.⁵ Spomenuta dva ajeta, pored mnogih drugih, naglašavaju ulogu ljudskog faktora u usponu i padu. To je razlog zbog kojih su svi poslanici dolazili, da reformišu i promijene ljude i okolnosti koje utiču na njihovo ponašanje.

Ključne riječi: Kur'an, prosperitet, razvoj, pojedinac, zajednica.

⁴ Kur'an, 13:11.

⁵ Kur'an, 30:41.

Povijesna retrospektiva stanja muslimana

Kada je Muhammed, a.s., počeo sa svojom misijom Islama njegovo društvo je bilo u socio ekonomskom i političkom okruženju koje je bilo neipovoljno za razvoj islamske civilizacije. Ključne karakteristike društva bile su bratoubilački ratovi, teška klima, veliko siromaštvo kombinovano sa flagrantnom podjelom prihoda i bogatstva. Obrazovanje je bilo na izuzetno niskom nivou tako da nije postojao nijedan pokazatelj koji bi ukazao na moguć razvoj u budućnosti. Arapsko društvo nije posjedovalo intelektualne niti materijalne resurse koje su posjedovali njihove komšije, Sasanidska i Perzijska imperija. Iako iscrpljene dugim i destruktivnim ratovima ove imperije su i dalje bile naučno, ekonomski i vojno moćnije.⁶ Imajući u vidu navedeno, nameće se pitanje: Šta je to što je dovelo do promjene u kvalitativnom smislu beduinskog društva do te mjere tako da ne samo da je nadvladalo svoje hendikepe, već je donijelo i revolucionarne promjene u društvima koje su bile pod uticajem islamske vlasti? Mnogi zapadni znanstvenici, poput Tojnbija, Hitija, Hodgsona, Beka i Luisa tvrdili su da je islam odigrao ulogu pokretačkog mehanizma u usponu muslimanskih društava. Kako je islam uspio izvršiti takve revolucionarne promjene u društvu? Ono što je islam uradio bilo je aktiviranje svih faktora razvoja u pozitivnom smjeru. Islam je dao maksimalnu pažnju ljudskom faktoru, koji predstavlja primarnu snagu uspona i prosperiteta svakog društva. Islam je promijenio ljude, uzdigao ih moralno i materijalno, učinio ih boljim ljudima i reformisao sve faktore koji su uticali na stanje društva. Revolucionarni svjetonazor promijenio je pogled ljudi na život unošenjem smisla ljudskom životu. Islam ih je učinio jednakim kao namjesnicima Stvoritelja univerzuma. Islam im je donio dignitet, jednakost, samopoštovanje bez obzira na pol, rasu, bogatstvo ili poziciju. Islam je donio svetost života, imovine, časti i dao posebno mjesto znanju, naglašavajući njegovu važnost u prvim ajetima objave.⁷ Žena je dobila mjesto poštovanja dos-

⁶ Chapra Umer, *Muslim Civilisation – The Causes of Decline and the Need for Reform*, The Islamic foundation, Leicestire, UK, 2008., str. 34.

⁷ Čitaj, u ime Gospodara tvoga, koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, koji poučava peru, koji čovjeka poučava onome što ne zna. Kur'an, 96:1-5.

tojno, tretirajući je kao sestru a ne kao roba, čovjeku i naredio čovjeku da lijepo sa njom postupa.⁸ Islam je donio adekvatan odgoj djece što je jedan od važnih ciljeva Šerijata kako bi osigurao generacije koje će efikasno ponijeti temelje razvoja. Donio je i balansirani svjetonazor između materijalnog i duhovnog života, naglašavajući da su oba od suštinske važnosti za razvoj i blagostanje društva. Na taj način, zanatlija, trgovac, poljoprivrednik su dobili veći nivo respekta u zajednici. Islam je zamijenio lojalnost plemenu lojalnošću Allahu, proširio horizonte pojedinca sa personalnog na ummetski nivo gdje svi ispovjedaju istu vjeru i po kojoj su svi braća. Cahen priznaje da ono što Kur'an posebno naglašava jeste pomoći ugroženog i uzdignuti slabog i ugnjetavanog. Naravno, islam nije to ostvario eliminirajući bogate i moćne ili uništavanjem privatne svojine i slobodne trgovine. Islam je u tome uspio obezbjeđujući pravdu, društvenu solidarnost i blagostanje za sve nudeći moralne vrijednosti na osnovu kojih je pojedinac bio svjestan svoje odgovornosti prema komšijama i sugrađanima. Sve to je doprinijelo da ljudi budu privrženi islamskim učenjima. Islam je, iznad svega navedenog, ponudio efikasnu vlast kako bi obezbijedio dominaciju ne samo prava već i pravde i socio-ekonomskog rasta. Islam je zagantovao slobodu svakom pojedincu i spriječio korupciju, proizvoljnost i despotizam. Uspostavljen je pravni sistem, a razlog uspjeha političkog i pravnog sistema bila je moralna revolucija koju je Muhammed, a.s., izveo. Ljudi koji su bili na odgovornim pozicijama nisu bili samo kompetentni, već i moralno odgojeni i nekorumpirani. Maya Schatzmiller kaže da svi faktori koji su omogućili Evropi da uspije bili su prisutni u islamu mnogo ranije.⁹

⁸ *O vjernici, zabranjuje vam se da žene kao stvari nasljeđujete, preko volje njihove, i da im teškoće pričinjavate, s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriježile. S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao.* Kur'an, 4:19.

⁹ Schatzmiller Maya, *The Philosophy of Civilisation*, New York: Macmillan, 1994., str. 405.

UZROCI PROSPERITETA MUSLIMANA

Jaka vjera u Allaha

Jedan od glavnih razloga tog uspjeha je to što su muslimani kao osvajači bili izuzetno tolerantni i susretljivi prema domaćim narodima. U mnogo slučajeva, čak, tolerantniji od njihovih vladara. To je bilo u duhu kur'anskog ajeta: *I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu (zajednicu sredine)*.¹⁰ Zanimljivo je da je broj navedenog ajeta 143, dok sura el-Bekara sadrži 286 ajeta. Dakle, navedeni ajet, koji govori o srednjem putu, nalazi se tačno u sredini sure El-Bekara.¹¹ Svakako da postoji teološko objašnjenje: Allahova moć i pomoć učinili su muslimane uspješnima u širenju islama.¹² Silni idealizam, vjera, žrtve i samoodricanje bili su temelj muslimanskih pobjeda.¹³ El-Mevdudi kaže da uzrok uspjeha muslimana je moralna snaga, te da moralna snaga predstavlja 80% preduslova za pobjedu, dok preostalih 20% čini materijalni faktori. Kada je Omer poslao vojsku u Egipat obratio joj se: *Čuvajte se grijeha, jer vaš neprijatelj je brojniji i bolje vojno opremljen*. Salahudin Ejubija, kada bi primjetio da njegovi vojnici obavljaju noćni namaz rekao bi: *Odavde nam dolazi Allahova pomoć*. U konačnici, Uzvišeni je rekao:

Indikativno je navesti kazivanje kada je Heraklit, perzijski kralj, poražen od muslimana upitao svoju vojsku: Jeste li vi brojniji ili oni? Odgovoriše: Mi smo brojniji. Heraklit reče: Pa kako onda da ste poraženi? Tada ustade poznati mudrac i reče: To je zato što oni ne piju alkohol, ne čine blud, uspostavljaju pravdu, naređuju na dobro, a odvrćaju od zla, a mi pijemo alkohol, činimo blud, činimo sve vrste grijeha, naređujemo ono što je

¹⁰ *Kur'an*, El-Bekara, 143.

¹¹ Erhile Abbas, *Mefhumu-l-vesetijje*, u ediciji: El-ummetu-l-vesat, Medželletun fikrijjetun fasilijetun, Svjetska unija islamskih učenjaka, broj: 1, Bejrut, 2009., str. 124.

¹² Beg Mirza A., *Decline of islamic civilizations - causes - time for a new paradigm*. <http://www.futureislam.com>

¹³ Busuladžić Mustafa, *Muslimani u Evropi*, priredio: Filandra Šaćir, Sarajevo, 1997, str. 163.

loše, a od dobrog odvrćamo. U tom kontekstu Omer, r.a., sa Ebu Ubedjom bin Džerrahom krenuo je put Šama. Kada su naišli na potok, Omer sjaha sa deve, izu papuče i tako pređe potok. Primjetivši takav postupak Ebu Ubejde reče: Zapovjedniče vjernika, zar ti tako da postupaš? Ne bih volio da te ljudi vide takvog. Omer mu odgovori: Ebu Ubejde, da mi je to neko drugi rekao, silno bih ga kaznio. Mi smo narod koji je Allah uzdigao islamom i kada god budemo tražili ponos u nečemu drugom Allah će nas ponizit.¹⁴

Transformacija čovjeka i društvenih vrijednosti

Muslimani za svoje stanje uzroke trebaju tražiti u Kur'anu i Sunnetu. Prema Kur'anu i Sunnetu najvažniji faktor uspona ili pada jeste sam čovjek. Kur'an jasno podvlači da se nered pojavljuje na zemlji zbog onoga što ljudi rade na zemlji.¹⁵ Ovo implicira da je čovjek sam kreator svoje sudbine. Ljudi su mehanizam napretka i kako Kur'an naglašava ljudi imaju samo ono za čim žude.¹⁶ Shodno tome, njihov uspon i pad mogu racionalno biti objašnjeni, analizirajući svoje motivacije, napore, karaktere i potencijale. Arnold Tojnbi ističe istu ideju: Civilizacije umiru samoubistvom, ne ubistvom.¹⁷

Transformacija čovjeka i društvenih vrijednosti putem jačanja duhovne snage rezultiralo je brzom ekspanzijom islama. Plemena koja su stoljećima ratovala sada su povezana bratstvom. To je doprinijelo uspostavljanju stabilne i jake vlasti. U početku ljudi su takvu vlast svesrdno podržavali jer su shvatili da je ta vlast bila iskrena i da je radila za dobrobit svih, a ne posebne kategorije. Takva situacija doprinijela je da se uspostavi red i zakon, sigurnost po život i imovinu, dobro regulisano tržište. Prije

¹⁴ El-Kandehlevi Muhammed Jusuf, *Hajatu-s-sahabe*, Daru Ihjai-t-turasi-l-arebi, Bejrut, 1999., 4/480.

¹⁵ *Zbog onoga što ljudi rade, pojavio se metež i na kopnu i na moru, da im On da da iskuse kaznu zbog onoga što rade, ne bi li se popravili.* Kur'an, ٣٠:٤١.

¹⁶ *I da je čovjekovo samo ono što sam uradi,* Kur'an, ٥٣:٣٩.

¹⁷ Toynbee Arnold, *A Study of History*, Oxford University Press, London, 2nd ed., 1935., 4/120.

toga, situacija je bila dijametralno različita zbog stalnih međuplemenskih konflikata i destruktivnih ratova između Sasanida i Bizantije koje su, da bi bile u stanju voditi ratove, donosile velike poreze, što je oslabilo razvoj.¹⁸ Sve regije koje su pale pod vlast muslimana postale su sastavni dio jedinstvenog tržišta uz tendenciju jačanja ekonomije, slobodnog i bezbjednog protoka ljudi i robe. Uz izrazito niske stope taksi, ovakvo stanje je doprinijelo sveukupnom razvoju, uključujući poljoprivredu, zanatstvo, trgovinu i ekonomski razvoj svakog pojedinca. Rezultati razvoja i uspjeha bili su podijeljeni među svima. Dominacija pravde ojačala je motivaciju ljudi da budu iskreni, da rade marljivo. Dostupnost obrazovanja za sve također je doprinijelo razvoju ljudskih vještina kao i tehnološkom i intelektualnom razvoju. Kreiranje ovakve atmosfere nesumnjivo je doprinijelo okrepljenju i jačanju ljudi u svim segmentima. To nije proizvelo samo solidarnost među ljudima već je odigralo i vitalnu ulogu jačanja muslimanske civilizacije. Ovo nikako ne znači da je situacija bila idealna, već da su pozitivne snage bile dovoljno jake da su mogle eliminisati uticaj negativnih snaga.

Životna sposobnost jednog društva zavisi u velikoj mjeri od filozofije koju to društvo primjenjuje. U primitivnom društvu, animalni čovjek će misliti samo na sebe i bliske rođake. Poznati su tragovi dvadesetak civilizacija. Međutim, postavlja se pitanje: zašto napredak jednih je brz, a drugih spor? Zašto je u vrijeme kada je Grčka imala najbolju civilizaciju Zapadna Evropa bila barbarska? Zašto je Rusija barbarska u toba arapske raskoši? Po Ibn Haldunu, biološki zakon bi bio glavni razlog pada civilizacije. Na kraju određene generacije, rasa se istroši i da bi se obnovila potrebna je promjena. S tog stanovišta, islam može izbeći proces dekadencije jer među svim rasama ima sljedbenika.¹⁹ Život ili smrt jedne civilizacije isto tako zavisi od karaktera njenog osnovnog učenja. Ako poziva svoje sljedbenike da se odreknu materije, duhovnost će dati doprinos, ali čovjekove fizičke sposobnosti neće nikada dati doprinos. Ako civilizacija stavlja akcenat na materiju, čovjek će učiniti napredak u izvjesnim aspektima.

¹⁸ Chapra Umer, *Muslim Civilisation – The Causes of Decline and the Need for Reform*, str. 37.

¹⁹ Hamidullah Muhamed, *Uvod u islam*, sa engleskog prevela: Berberović Sabina, Sarajevo, 1989., III izdanje, str. 44.

Još jedan nedostatak može uticati na civilizaciju: ako ne posjeduje sposobnost za razvoj i prilagođavanje prilikama, njeno učenje neće biti tako. Ljudska bića ne žive i ne funkcionišu u vakumu. Međutim, postoje određeni faktori koji utiču na njihov način ponašanja- Najvažniji među takvim faktorima je svakako motivacija. Ljudima je potrebna motivacija da urade sve što je u njihovoj moći, a ne samo da doprinesu razvoju društva. Naravno, njihova motivacija je pod uticajem raznih faktora. Stoga, ključni uslov za održivi razvoj je da plodovi razvoja budu jednako podijeljeni među ljudima u zajednici, bez obzira na boju kože, pol, godine, položaj, bogatstvo i vjeru.²⁰ Tako se nameće pitanje šta je to što pomaže da se ostvare uslovi za razvoj. Ovdje dolazi do izražaja svetonazor jednog društva i institucija koje u datom društvu djeluju. Ukoliko je svetonazor takav da može obezbijediti pravdu i korektnost na svim nivoima u društvu, socijalnom, ekonomskom i političkom, i ukoliko mogu omogućiti ljudima da ostvare svoje materijalne potrebe, kao i nematerijalne, tek tada će se ostvariti socijalna solidarnost, kao i održivi razvoj.²¹ Ukoliko resursi dobijeni kao rezultat razvoja nisu trošeni u sukobima, ratovima i rasipništvu, već su korišteni da se unaprijedi moral, fizičke i intelektualne kvalitete ljudi, da obogati njihovo znanje i tehnologiju, da štedi i čuva resurse nakon ostvarenja ljudskih potreba, da razvija njihove socio-ekonomske, pravne i političke institucije. Kada se sve to ostvari, tek tada se može očekivati dalji razvoj i unapređenje blagostanja ljudi. Takvo stanje će pojačati njihovu motivaciju da efikasnije i revnosnije rade. Pravda je, dakle, ključni faktor u analizi razvoja i dekadence.

Iako Kur'an naglašava ulogu ljudi u njihovom vlastitom razvoju, veliki naglasak stavljen je na društvenu pravdu:

Mi smo izaslanike naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i tera-

²⁰ Chapra Umer, *Muslim Civilisation – The Causes of Decline and the Need for Reform*, str. 4.

²¹ Materijalne potrebe uključuju adekvatnu ishranu, odijevanje, edukaciju, adekvatan prostor stanovanja, medicinska briga, prijevoz. Nematerijalne potrebe podrazumijevaju pravdu, slobodu, sigurnost života, imetak i čast, socijalnu jednakost, porodičnu i socijalnu harmoniju, odsustvo zločina, tenzija, nesigurnosti i anomalija.

*zije objavljivali, da bi ljudi pravedno postupali*²²

*O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti, i bojte se Allaha, jer Allah dobro zna ono što činite!*²³

*Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. Uistinu je divan Allahov savjet! - A Allah doista sve čuje i vidi.*²⁴

*Zato ti pozivaj i budi istrajan, onako kako ti se naređuje, a ne povodi se za prohtjevima njihovim, i reci: "Ja vjerujem u sve knjige koje je Allah objavio, i naređeno mi je da vam pravedno sudim; Allah je i naš i vaš Gospodar, nama naša, a vama vaša djela; nema potrebe da jedni drugima dokaze iznosimo; Allah će nas sve sabrati, i Njemu će se svi vratiti."*²⁵

*Reci: "Ako ne budem poslušan svome Gospodaru, ja se plašim patnje na Velikom danu."*²⁶

Ukoliko nema pravde nema ni razvoja i napretka. Nepravda djeluje kao najjači otrov po razvoj svojim negativno utičajući na ljudsku motivaciju kao i na socioekonomsko i političko okruženje. Čak i ukoliko se desi da država prkosi nepravdi koja u društvu postoji bude napredna, takav napredak i razvoj ne mogu biti dugoročnog karaktera.

Razvoj sela i poljoprivrede

U beduinskim i ruralnim društvima u prvim vremenima islama, poljoprivreda je prva imala koristi od reformi islama. Brz razvoj poljoprivrede ruralnog društva služio je kao katalizator razvoja. Uloga poljoprivrede je bila vidljiva do te mjere u muslimanskim društvima da su mnoge halife

²² Kur'an, 57:25.

²³ Kur'an, 5:8.

²⁴ Kur'an, 4:58.

²⁵ Kur'an, 42:15.

²⁶ Kur'an, 6:15.

pisali o tome. Abasijski halifa El-Mu'tasim je govorio da poljoprivreda ima mnoge koristi. Ona snaži zemlju, povećava bogatstvo i proširuje ekonomiju. Uspostava reda i mira, tržište bez straha za karavane motivirali su sve da daju sve od sebe za dobrobit njih samih, ali i njihove zajednice. Za razliku od Sasanidske i Rimske prakse da se osvojena zemlja oduzima od pravnih vlasnika i daje vojnicima prve generacije muslimana su, u svojoj praksi, prihvatili princip Poslanika, a.s., da se osvojena zemlja ostavlja vlasnicima.²⁷ Štaviše, muslimanima nije bilo dozvoljeno da kupuju zemlju od vlasnika na osvojenoj teritoriji.²⁸ Takva praksa islama ne samo da je spriječila pojavu feudalizma, već je promovisala pravdu i egalitarističke ciljeve islama. Poljoprivrednici su trebali platiti porez u iznosu od 5 do 10% ukupne proizvodnje. Budući da je porez relativno mali, on nije ugrožavao rad poljoprivrednika. Čak i nizak nivo poreza je destruktivan ukoliko ne donosi koristi poljoprivrednicima. S toga, islamsko pravo kao moralnu obavezu nameće državi da izgradi sistem navodnjavanja kako bi se olakšao poljoprivrednicima njihov posao. Muslimanska vlast je često bila prinuđena kopati kroz pustinju i kamenje kako bi izgradili podzemne kanale da poljoprivrednike snabdeju vodom. Osim toga, 120 000 radnika radilo je dnevno na održavanju kanala i mostova u doline Nila.²⁹ Imajući u vidu navedeno, jasno je zašto je Martin Luter upozorio evropske vladare 1541. godine da siromašni ljudi potlačeni sebičnošću prinčeva i lordova više bi voljeli živjeti pod turskom vlašću nego pod kršćanskom.³⁰ Ovakva humana politika bila je glavni razlog revolucije u oblasti poljoprivrede koja se desila u muslimanskom svijetu.

²⁷ Hodgston Marshall, *The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilisation*, University of Chicago Press, Chicago, 1997., 1/ 242.

²⁸ Ebu Jusuf Jakub bin Ibrahim, *Kitabu-l-haradž*, Mektebetu-s-selefijje, Kairo, drugo izdanje, str. 24.

²⁹ Chapra Umer, *Muslim Civilisation – The Causes of Decline and the Need for Reform*, str. 40.

³⁰ Lewis Bernard, *The Middle East: 2000 Years of History from The Rise of Christianity to the Oresent Day*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1995., str. 128.

5. Urbani razvoj

Ruralni razvoj se prenio na sve aspekte ekonomije i društva. To je dovelo do razvoja urbane industrije, a tako do velike potražnje za poljoprivrednim i urbanim proizvodima. Islamsko društvo je uspelo preći sa poljoprivredne djelatnosti na proizvodnju, rezultirajući kreiranju raznih vrsta zanimanja koja ranije nisu postojala. Potom je široka mreža trgovačkih veza uspostavljena kako unutar muslimanskog društva, tako i izvan njega. Trgovačke veze za vrijeme Haruna Er-Rešida bile su razvijene čak do Kine. Tako je Irak bio centar svjetske trgovine.

6. Intelektualni napredak

Društvo velikih intelektualnih aktivnosti uz veliku toleranciju, kakve nije bilo nigdje u Evropi, učinila je muslimanski svijet mjestom susreta znanstvenika svih naučnih oblasti.³¹ Za vrijeme Haruna Er-Rešida, Bagdad je bio svjetski naučni centar. Ogroman doprinos dat je na polju matematike, medicine, filozofije, kelama, književnosti i umjetnosti, što je učinilo muslimanski svijet spremnim od sredine 8. do sredine 12. stoljeća. George Sarton kaže: Vjerovanje je dominiralo u životu muslimana. Nijedan narod nije svoju vjeru uzeo tako ozbiljno kao što su muslimani, što je nesumnjivo bio glavni razlog njihove snage protiv neprijatelja koji su bili podijeljeni i čije je vjerovanje bilo slabo.³²

³¹ Saunders John J., (ed.) *The Muslim World on the Eve of Europe's Expansion*, Prentice Hall, 1966., str. 24.

³² Sarton George, *Introduction to the History of Science*, Carnegie Institute, Washington DC, 1/503.

ZAKLJUČAK

Svakako da ukidanje hilafeta nije rezultiralo totalnim završetkom šerijata. Šerijat je nastavio inspirisati srca i umove muslimana u svim segmentima života i služila je kao kompenzirajuća snaga protiv despotizma i tiranije. Uprkos nelegitimnosti, vlast koju su držale halife u prvim stoljećima bila je daleko od despotizma. Da nije tako, muslimanski svijet bi mnogo ranije zakrčljao i doživio kolaps. Uticaj Šerijata je bio toliko jak na psihu ljudi da ga čak ni monarsi nisu mogli u potpunosti ignorisati.³³ Ibn Haldunov tvrdi da odsustvo šerijata u političkom životu je rezultiralo njegovu slabu primjenu i u drugim aspektima života. I kao što tržište ne može efikasno funkcionisati bez konkurencije, isto tako islamski sistem ne može efikasno funkcionisati bez reformisanja pojedinca, kao i institucija koje utiču na ponašanje pojedinca.

Jedan od ključnih razloga uspona muslimana u prvim stoljećima je posvećivanje pune pažnje moralnom i socioekonomskom podizanju ljudi. Obrazovanje se smatralo ključnim faktorom za ostvarenje ovog cilja. Zato nije čudo što je prva objava:

*Čitaj, u ime Gospodara tvoga, koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Čitaj, plemenit je Gospodar tvoj, koji poučava peru, koji čovjeka poučava onome što ne zna.*³⁴

Nije čudo zašto se toliko potencira obrazovanje u islamu kada se zna da se jedino kroz obrazovanje može postaviti dobra podloga sveopćeg napretka, obrazovanjem se podižu njihove sposobnosti što je rezultiralo reformaciji pojedinca i društva, a samim tim i urbani i ruralni razvoj.

³³ Chapra Umer, *Muslim Civilisation – The Causes of Decline and the Need for Reform*, str. 64.

³⁴ Kur'an, 96:1-5.

SUMMARY

Qur'anic perception of Muslims prosperity

Historical overview and critical approach

This article deals with the factors that played role which was of at most importance for prosperity of Muslim society. Besides, historical overview was given and major changes that have been introduced by islamic vision. It should not be pretentious of saying that in first place, Qur'an strongly highlights that conditions of Muslims merely rest upon their actions. So therefore, Qur'an delineates the right path which inevitable leads Muslims to prosperity. Having in mind that Islam is all-embracing religion, dealing with all-aspects of human life, first generations understood and deeply learned the lessons from Qur'an which was main trigger of their achieving great accomplishments. Education as a key factor of prosperity was stressed by Qur'an itself and then social, economic, political and moral factor in particular. In applying these factors first generations of Muslims were profoundly inspired and prompted to work for betterment of their society and the world as a whole.

